

Владислав Ковалевський

**ХАРАКТЕР І ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНТЕРАКЦІЙ
ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ, ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА
ГРОМАДЯНИНА У РЕГІОНАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

Еволюція політичної системи Української держави вимагає пильної уваги до процесів взаємодії елементів, структур та громадян, які є стрижнем побудови суспільства на демократичних засадах, з одного боку, і однією з головних сфер досліджень політичної

науки, з іншого. Феномен взаємодії багатогранний, що особливо проявляється у сучасних складних поліархічних суспільствах, але так чи інакше будь-якій формі чи типу інтеракцій передують процес отримання інформації, її переробки, поширення та сприйняття, що є основою та неодмінною ланкою подальших політичних взаємин. Саме це і актуалізує питання про особливості саме інформаційної взаємодії інституційної структури влади, громадянського суспільства та окремої людини.

В той же час потрібно усвідомлювати, що у демократичному суспільстві саме від інститутів територій, віддалених від центру, а також від показників ефективності політики і відповідної центрально-регіональної взаємодії залежить функціонування та стійкість всієї політичної системи, що й зумовлює інтерес до регіональних інформаційних інтеракцій.

З огляду на зазначене, предметом цього дослідження є особливості протікання процесів передачі інформації та інформаційних обмінів між державними органами, політичними партіями, інститутами громадянського суспільства та окремими громадянами у різних регіонах сучасної України.

Такий предмет зумовлює відповідну дослідницьку мету, яка полягає у вивченні процесів інформаційної взаємодії у вказаних напрямках, що дасть змогу виявити стійкі, загальні для всіх регіонів форми реалізації інформаційних інтеракцій у полі функціонування політичної влади, а також специфічні форми, притаманні тому чи іншому регіону для складання схеми оптимізації інформаційної взаємодії з метою підвищення ефективності політичного управління в Україні.

Концептуально дослідження інформаційної взаємодії ґрунтується на розробках теорії систем¹, інтеракціонізму², з частковим використанням теорії та методології політичних мереж³. Емпіричною базою вивчення інтеракцій у нашому випадку є матеріали статистичних даних по регіонах та Україні в цілому, що охоплюють демографічні, соціальні, інфраструктурні показники, а також дані щодо звернень громадян; результати експертних інтерв'ю з представниками органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, політичних партій та керівництвом по-

пулярних регіональних ЗМІ. Жорстка методологія вимагає від нас також дотримання хронополітичних рамок, які базуються на матеріалах цілісного закінченого періоду (за основу взятий 2003 рік) та відповідних даних, що є станом на кінець наступного (2004 р.), при можливих ретроспективних ремарках, які є доречними під час вивчення динаміки.

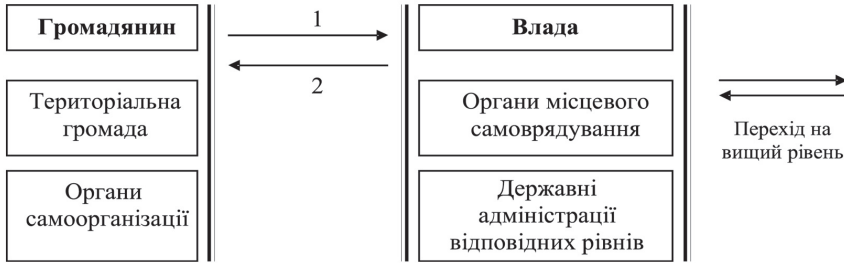
Структурно робота складається з чотирьох підрозділів, відповідно до логіки дослідження феноменів політичної комунікації, виділених за критерієм основних типів взаємодії – безпосереднього та опосередкованого, з урахуванням загальних характеристик досліджуваних регіонів та аналізу ідеальних та реальних форм інформаційної взаємодії.

Виявлення таких закономірностей і розбіжностей у процесі інформаційної взаємодії інститутів влади, громадянського суспільства і окремих громадян дасть змогу побудувати єдину схему, в якій будуть відображені сильні та слабкі аспекти політичної комунікації і інтеракції у регіонах сучасної України, з відповідними рекомендаціями щодо підвищення ефективності політичного управління та відповідної оптимізації взаємодії у регіонах.

1. Загальна схема регіональних інформаційних інтеракцій

Зрозуміло, що у загальному вигляді процес інформаційних взаємодій так чи інакше узгоджений на загальнодержавному рівні та нормативно затверджений законодавчими актами, що регулюють відносини на місцевих рівнях (починаючи з відповідного розділу Конституції України, Законів “Про місцеве самоврядування”, “Про об’єднання громадян” та т.ін.). Але сучасна методологія та політична практика свідчать про те, що на цей процес впливають безліч інших факторів – певні традиції (що часто набувають латентного характеру), культурні та історичні особливості та ін., що не може бути враховано лише через створення та кодифікацію загальнодержавних правил. Це зумовлює інтерес під час дослідження регіональних інформаційних інтеракцій до принципів здійснення інформаційних взаємодій в цілому, характеру і особливостей засобів опосередкування інформаційної взаємодії і, нарешті, контекстуальних характеристик здійснення інтеракцій.

У загальному вигляді класична формула інтеракції (передача інформації від суб'єкта А до суб'єкта Б з петлею зворотного зв'язку) на рівні сучасних регіонів буде мати наступний вигляд:

1 – населення інформує владу про потреби, ініціативи та ін.

2 – влада інформує населення щодо державної політики, місцевої політики, проводить консультації, плембсцити ті ін.

Ця схема достатньо умовна, але виступає методологічним критерієм локалізації інтеракцій для подальшого аналізу і знаходиться в межах концепції ефективності роботи інституцій⁴: соціальні потреби – політична взаємодія – уряд – вибір політики – виконання. Звичайно, нас цікавить інтеракція між владою і громадянином, але оскільки пряма взаємодія цих суб'єктів у сучасному поліархічному суспільстві неможлива, то для спрощення аналізу необхідно вводити опосередковуючі ланки, причому як з боку владних структур, так і з боку громадян, що стосується представницьких органів влади, засобів масової інформації і комунікації тощо. Саме на розподілі інтеракцій за таким критерієм ґрунтується запропонований аналіз.

При цьому слід також пам'ятати, що ефективна інформаційна взаємодія ґрунтується на певних принципах, які ретельно були розроблені в кібернетиці⁵:

- відповідності тезаурусів – це рівень мови, розвиненості політичних знань і політичної культури тощо;

- фасцинації (привабливості) – здебільшого психологічний рівень, на якому у громадській думці значущі події стають політичними фактами;

- евристичності (породження нового знання) – оскільки будь-яке знання є корелятом зміни і покликане розширювати інформованість та усувати невизначеність у політичних питаннях.

Ці принципи також дають можливість проаналізувати сучасні регіональні інформаційні інтеракції, виявити їхні недоліки та перспективи.

Нарешті, зазначимо ще один достатньо важливий методологічний аспект, який пов'язаний з тим, що сучасне українське суспільство у регіонах має повний інформаційний цикл – з отримання через переробку до поширення інформації, у питаннях чого регіони є, певною мірою, самодостатніми, але вони суттєво різняться каналами передачі інформації та, в залежності від умов інтеракцій, – особливостями процесів трансляції і селекції інформації на всіх рівнях, особливостями інтерпретації та подальшої політичної ідентифікації комунікаторів, що і буде розглянуто нижче.

2. Основні особливості та умови здійснення інтеракцій у регіонах України

Відразу зазначимо, що дані, отримані в ході проведення експертних опитувань, свідчать про специфіку політико-інституціонального дизайну в кожному окремому регіоні, незалежно від формалізованих процедур структурування органів місцевої влади, що говорить про дуже важливе значення історичних, культурних, можливо харизматичних контекстів, а також дає змогу говорити про існування особливих політичних режимів з певними варіаціями у кожному регіоні.

Причому, в Україні в сучасних умовах з цього процесу майже повністю відкинуто просторовий чинник, а домінує, скоріше – саме історичний, в межах якого було обумовлено економічну структуру того чи іншого регіону і разом з цим специфіку взаємодії та статусних ролей інститутів місцевої виконавчої влади та місцевого самоврядування на всіх рівнях.

Серед інших виділимо такі основні характеристики контекстів, оскільки вони всі є важливими умовами здійснення інтеракцій: у демографічній сфері (населення), у культурно-історичній (мова), у політичній (переважні орієнтації), які представлені у наступній таблиці (Табл. 1.)⁶.

Інших індикаторів, важливих з погляду регіональних інформаційних інтеракцій, торкнемося у подальшому аналізі.

Табл. 1

Регіон	Населення (тис. осіб)	Домінуюча мова	Переважні політичні орієнтації
АРК	2024,0	рос. (77%)	центристські, ліво- центристські
Донецька	4825,6	рос. (75%)	центристські, ліво- центристські
Львівська	2606,0	укр. (95%)	націонал-демократичні
Одеська	2455,7	укр. (46%)	центристські, ліво- центристські
Полтавська	1621,2	укр. (90%)	центристські, ліво- центристські

Важливу роль відіграє також стан соціально-економічної сфери (рівень доходів, розвиток соціальної інфраструктури тощо), який також суттєво різниться за регіонами і тісно прив'язаний до розвитку промисловості і особливостей бюджетної політики, яка, на жаль, не завжди враховує сучасні регіональні реалії і часто навіть суперечить регіональній динаміці.

Розглядаючи умови реалізації інтеракцій, слід торкнутися також і технічної інфраструктури. Згідно з даними Держкомстату з точки зору технологічного забезпечення доступу до технічних каналів отримання та переробки інформації Україна ще досить далеко знаходиться від рівня розвинених демократичних країн: наприклад, тільки понад 45 сімей зі 100 сьогодні мають доступ до домашніх телефонних мереж; комп'ютерне забезпечення діяльності організацій знаходиться також на достатньо невисокому рівні з нерівномірним розподіленням по регіонах тощо.

Звичайно, всі ці елементи самі по собі не є визначальним щодо характеру інформаційних інтеракцій, але вони виступають саме контекстами, які дозволяють глибше диференціювати та структурувати умови здійснення інтеракцій, особливо на регіональних рівнях. Разом усі ці зазначені параметри і формують ті умови, які задають особливості становлення політичного знання населення регіону, доступу та переробки цих знань у систему власних політичних переконань; умови втягування членів територіальних громад у простір спільних смислів та цілей, що з часом стає результатом тієї чи іншої політики, виборів тощо. Саме результат політики є показником

ефективності взаємодії, у тому числі взаємодії інформаційної, яка, в свою чергу, складається з безпосередніх та опосередкованих контактів влади і громадян відповідних територій, на чому ми і зупинимося далі.

3. Форми та результати безпосередньої інформаційної взаємодії

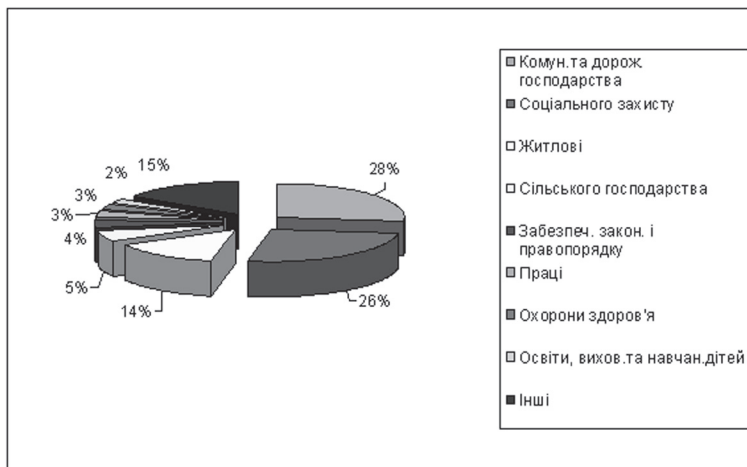
Першим і відносно нескладним типом інформаційних інтеракцій є, звісно, ті, що відбуваються безпосередньо, без додаткових умов чи контекстів та в обставинах близьких до прямого діалогу. В той же час потрібно пам'ятати, що безпосереднім цей рівень взаємодії є досить умовно, оскільки сама мова вже є першою і головною опосередковуючою ланкою, про що ми вже згадували раніше.

Регіональні особливості використання мови цікавлять нас тому, що, наприклад, у східних областях розходження мови офіційних документів з мовою виборців та їх представників в радах часто призводить до зайвої роботи щодо перекладу з державної мови на мову громади чи депутата, що вже, само по собі, створює загрози викривлення, нерозуміння чи неадекватного сприйняття політичної інформації, чи навіть її спотворення під час безпосередніх контактів.

Також до безпосередніх інформаційних інтеракцій належать референдуми і вибори, особливість яких полягає у швидкому отриманні результату та переходу на якісно новий рівень відносин, як, наприклад, після виборів. Тому ці форми легко ідентифікуються за власними результатами у вигляді структури політичних орієнтацій населення регіонів.

Більш цікавими на цьому рівні виявляються інші форми безпосередньої взаємодії, такі як робота депутатів у виборчих округах (де протягом терміну делегованих повноважень здійснюються постійні зустрічі, прийоми громадян тощо), звернення громадян до місцевих адміністрацій чи їхніх керівників.

Аналіз статистичної інформації щодо структури звернень громадян до депутатів місцевих рад у загальному плані можна представити у вигляді наступної діаграми, яка в цілому віддзеркалює ті питання, що турбують членів місцевих громад (з невеликими коливаннями по регіонах):

Депутати проводять зустрічі з виборцями від одного разу на тиждень до одного разу на місяць, але форм контролю за цим процесом майже немає, окрім затверджених форм звітності раз на рік (за середніми даними матеріалів яких і побудована ця діаграма). Соціальні та житлово-комунальні питання частіше за інших стоять на першому місці у зверненнях громадян до депутатів та органів місцевої виконавчої влади, які на сьогодні є найбільш доступними, оскільки органи самоорганізації населення (що здебільшого також носять територіальний характер) ще не набули достатнього поширення для вирішення таких питань. У своїх зверненнях на особистих прийомах громадянами часто відзначаються і низький рівень інформованості щодо тієї чи іншої ініціативи на рівні територіальної громади, щодо роботи самих депутатів та ходу виконання доручень і звернень виборців. З боку депутатів відзначається потреба у вдосконаленні політичних знань (перш за все правових і з питань місцевих бюджетів).

У місцевих адміністраціях практикуються також такі форми взаємодії як особистий прийом головами відповідних управлінь чи адміністрацій (найбільше), так звані інформаційні дні та "гарячі лінії", які є достатньо ефективними, оскільки політичну взаємодію репрезентують як пряме спілкування, приватний діалог. У той же час – такі форми практикуються нечасто, бо потребують багато

часу, і тому більш поширеною формою інтеракцій є проходження всіх формальних процедур (від реєстрації звернення до передачі її у відповідний відділ чи управління і наступна офіційна відповідь), що, на жаль, ускладнює процес взаємодії і стимулює пошук інших шляхів досягнення цілей, у тому числі за допомогою інших форм взаємодії.

4. Форми та результати опосередкованої взаємодії

Опосередкований рівень інформаційної взаємодії є найпоширенішим та закономірно зумовленим сучасними процесами ускладнення політичних систем та в умовах демократичного управління великими територіями. В той же час, потрібно відзначити, що цей рівень є і найнебезпечнішим, оскільки саме в межах форм опосередкованої взаємодії відбувається формування віртуальних просторів – інформаційних систем, що, впливаючи на свідомість громадян через поширення інформації і в залежності від умов, здатні змінювати суб'єктивну реальність, яку часто неможливо пізнати особисто. Опосередкована взаємодія є основою представницької демократії, але це в ідеалі, а в реальності часто саме опосередковуючі ланки замінюють, деформують, репрезентують у межах власного бачення, перш за все, самих народних представників та сформовані ними ж виконавчі органи влади.

Найпоширенішими серед засобів опосередкування інформаційних інтеракцій є, насамперед, засоби масової інформації і комунікації. Розподіл друкованих видань по регіонах України досить нерівномірний – від 38 видань у Волинській області до 942 у Харківській⁷. Майже половина з них – рекламно-інформаційні, на другому місці – громадсько-політичні, і нарешті – економічні. Єдина статистична можливість відслідкувати популярність видань проявляється за даними передплати (звичайно, дані роздрібної торгівлі та власних спостережень з боку ЗМІ, як наприклад, тиражі, суттєво різняться) – приблизно порівну загальнодержавних та місцевих видань, але за регіонами відмінності більш явні: наприклад, в Донецькій області тільки п'ята частина – це загальнодержавні видання, а решта – місцеві. За засновниками теж диференціація суттєва, але з великим відривом переважають підприємства, організації, далі – фізичні осо-

би, місцеві органи влади, політичні партії та громадські організації. Переважна мова видань коливається за регіонами України відповідно до історично зумовлених обставин, і це об'єктивно втягує їх у проблемний простір використання мови відповідно до домінуючої мови у тому чи іншому регіоні. Існує і багато видань мовами національних меншин, що іноді виходять двома мовами відразу. І хоча це і є проявом демократичності суспільства, але так чи інакше знаходиться у площині потенційних протиріч між державною та мовою національної меншини у площині автентичності.

Формально більшість з друкованих видань мають розділи зворотного зв'язку, але найчастіше знову-таки редакція сама визначає, що саме буде представлено в цих рубриках, оскільки відбити всі звернення або хоча б статистику щодо них майже неможливо через існуючі об'єктивні обмеження друкованих видань. На жаль, альтернативні форми взаємодії ще не набули значного поширення, хоча все більше звертаються сьогодні до них – по-перше, для отримання інформації, по-друге, для власної репрезентації, і по-третє, саме як для організації інших форм взаємодії. В цьому сенсі інтерактивність Інтернету слугує розвитку демократичних засад через організацію ефективного зворотного зв'язку, але тут як раз і проявляються технологічна відсталість, зумовлена здебільшого фінансовими негараздами. Рівень використання Інтернету в Україні залишається ще достатньо низьким – в межах 5 – 8%⁸ і також нерівномірно по регіонах з природним домінуванням індустриально розвинутих районів. Слід наголосити на тому, що останнього часу Інтернет виступає, перш за все, як джерело інформації для її подальшого використання звичайними ЗМІ, тобто здебільшого для журналістів, які займаються вже селекцією та інтерпретацією такої інформації. Те, що Інтернет не набув ще значного поширення, відбивається також на тому, що ще далеко не всі державні послуги і не так швидко з'являються у мережі і більшість матеріалів носить іміджовий характер, але все ж таки простежується позитивна динаміка, згідно з якою держава все активніше просувається в Інтернет. І головними проблемами, на думку експертів, тут є питання кваліфікованих кадрів та оновлення комп'ютерної техніки з відповідним розширенням можливостей для доступу.

Інші електронні ЗМІ – теле- та радіоканали. Тут ситуація дещо інша, ніж з друкованими: найпопулярнішими є загальнодержавні канали, інфраструктура яких дозволяє охоплювати всю територію України – майже все міське населення та більшу частину сільського, що робить їх ефективними, а іноді і єдиними (за винятком неформальних комунікацій) засобами поширення інформації по регіонах. У той же час розвиваються і місцеві канали, займаючи в середньому по Україні четверту частину рейтингу популярності, і зіштовхуючись з тими ж проблемами технологічного та фінансового забезпечення, що міцно тримає їх у залежності від фактичних власників.

Нарешті, ще одними ефективними та поширеними засобами опосередкування регіональних інформаційних інтеракцій є громадські організації та політичні партії. Структура громадських організацій склалася відповідно до специфіки регіонів і, звичайно, залежить від можливостей фінансування. Найбільш потужними в регіонах є організації соціальної спрямованості (Чорнобильські організації, організації інвалідів, колишніх військовослужбовців, жінок тощо). Здебільшого представники цих організацій відмічають достатньо високий рівень взаємодії з громадянами та владою і наголошують на організаційних недоліках – відсутність ефективної системи обміну інформацією та досвідом і певної координації організацій однієї спрямованості.

Політичні партії, в свою чергу, також непогано представлені в регіонах відповідно до політичних уподобань, що вже склалися, окрім тих, що і так мають розвинену інфраструктуру. Головне питання для політичних партій є також фінансування, що є основою поширення інформації про себе та своїх лідерів. Діяльність партій здебільшого спрямована також на соціальні, екологічні, іноді інформаційно-виховні сфери.

Зазначимо, що опосередковуючих ланок у процесі інформаційної взаємодії у регіонах України дуже багато, тут висвітлено тільки основні, але не слід забувати ще і про велику мережу релігійних організацій, кожна з яких має власну соціально-політичну доктрину (офіційну чи неофіційну) і також впливає на перебіг взаємин громадян і влади; трудові колективи, які можуть характеризуватися щільністю неформальних зв'язків, ускладнюючи тим самим виявлення

обсягів і змісту інформаційних інтеракцій, але які все ж таки часто виступають у політичних відносинах окремим актором, і багато інших, яких в ідеалі теж варто досліджувати та по можливості оптимізувати.

Так чи інакше, всі засоби опосередкування інформаційних взаємодій – важливий елемент інфраструктури політичного поля і покликані, з одного боку, вдосконалити систему інформування громадян, а з іншого, створювати умови ефективного зворотного зв'язку з органами місцевого самоврядування та виконавчої влади і тому потребують пильної уваги, координації та допомоги, щоб вивести регіональну політику на якісно новий рівень – у тісній співпраці з громадянами.

* * *

Запропонований огляд на основі даних статистичних, соціологічних матеріалів і експертних опитувань дає змогу намітити проблемні поля для досліджень та пильної уваги з боку уряду та громадськості.

Демократичні засади розвитку України включають у себе саме вказані елементи інформаційної політики, якнайширші консультації з територіальною громадою та залучення громадян до активної участі у формуванні та реалізації політики на місцевих рівнях. Серед проблем, що сьогодні заважають ефективній інформаційній взаємодії влади та громадян, можна виділити, перш за все, організаційні питання, пов'язані з відсутністю ефективних механізмів (у тому числі закріплених правовим шляхом) обміну інформацією між владою, опосередковуваними засобами та громадянами; проблеми удосконалення мовної політики, що дасть змогу у майбутньому узгодити політичні тезауруси всіх акторів політичного поля хоча б лінгвістично; технологічні проблеми, що є результатом частково фінансових труднощів, частково – ментальних забобонів старого бюрократичного апарату; проблеми певної інформаційної замкнутості регіонів України (часто сформована структура вважається самодостатньою і такою, що не потребує розвитку) та деякі інші.

Актуалізація зазначених питань дає змогу виділити деякі пропозиції та проблеми щодо їх втілення, які коротко можна звести до наступних, представлених у таблиці:

Пропозиції з удосконалення	Фактори, що заважають
Запровадження системи електронного уряду	- технологічне забезпечення; - кадрове забезпечення;
Розвиток постійного підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та робітників місцевих виконкомів	- проблема включення відповідних статей витраток до місцевих бюджетів; - відсутність постійного механізму обміну досвідом між існуючими інституціями
Розвиток Координаційної ради при Верховній Раді України з питань громадських організацій	- нерозвиненість правових, організаційних та фінансових механізмів для ефективної діяльності
Створення регіональних інформаційних агентств	- фінансове та організаційне забезпечення

Звичайно, це лише мала частка того, що необхідно робити у цій сфері, але це саме те, що потрібно робити негайно і що дасть змогу говорити про ефективний розвиток регіональної (а з нею і загальнодержавної) політики, заснованої на широкому залученні громадян для участі у демократичних політичних процесах. Запропонований огляд є тільки початковою спробою пошуку відповіді на питання – наскільки уряд (місцева влада) задовольняє потреби громадян. Адже це один з найголовніших критеріїв, що характеризують рівень демократизації політичних процесів в Україні, підвищення інформаційної мобільності влади та громадян, ефективності політики по відношенню до громади та окремої людини. Але слід також пам’ятати, що межа розглянутих інтеракцій достатньо відносна – і коли **інформаційна взаємодія** закінчується, починається **ефективне виконання** результатів цієї взаємодії, але все також спільно з громадою і якнайширшим її **інформуванням**.

¹ Див.: Луман Н. Власть / Пер. с нем. А.Ю. Антоновского. – М.: Практис, 2001; Habermas J. Luhmann N. Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie. – Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1971; Винер Н. Творец і майбутнє / Пер. с англ. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 732 с.; та ін.

² Див.: Mead G. Geist, Identität und Gesellschaft. – Frankfurt am Main, 1973; Блумер Г. Общество как символическая интеракция // Современная зарубежная социальная психология. – М.: Издательство Московского университета, 1984. С. 173–179; Хайнц Абельс. Интеракция, идентичность, презентация. Введение в интерпретативную социологию / Пер.с нем.яз.;

Под общей редакцией Н.А. Головина и В.В. Козловского. –СПб.: Алетея, 1999. – 272 с.; та ін.

³ Див. напр.: Сморгунов Л.В. Сетевой подход к политике и управлению // Полис. – 2001. – № 3. – С. 103-112.

⁴ Творення демократії: Традиції громадської активності в сучасній Італії / Р.Д. Патнам разом з Р. Леонарді та Р.Й.Нанетті; Пер. з англ. В. Ющенко. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – С. 22.

⁵ Кузнецов Н.А., Мухелишвили Н.Л., Шрейдер Ю.А. Информационное взаимодействие как объект научного исследования // Вопросы философии. – 1999. – № 1. – 77–87.

⁶ За даними: Перепис населення України 2001 р. // <http://www.ukrstat.gov.ua>; Статистичний щорічник. – К., 2003; Регіональний портрет України. – К., 2003.

⁷ За даними: Друковані засоби масової інформації України: Довідник: У 2 ч. / Книжкова палата України / Лідія Євдокимівна Дем’янова (уклад.), Н.О. Дятлова О.С. (уклад.). Ч. 1 : Газети. – К.: Книжкова палата України, 2003. – 371 с.

⁸ За даними Держкомзв’язку у 2003 р. кількість користувачів Інтернету становила 8% (<http://www.stc.gov.ua>). В той же час, необхідно враховувати певну відносність таких підрахунків, методів проведення яких досить багато. За останніми даними порталу Bigmir у січні 2006 р. кількість українських користувачів становила понад 4,2% або 2 514 663 (http://i.bigmir.net/index/UAnet_global_report_012006.pdf), а згідно з соціологічним опитуванням, проведеним компанією GFK-USM станом на жовтень 2005 р., регулярно користуються Інтернетом в Україні 18% населення.